

Woordsoorten bloemlezing uit het 40 bladzijden tellende boek.

Inleiding

Een boek samenstellen over woordsoorten. Dat betekent: keuzes maken. Wat overigens ook geldt voor het gebruiken ervan.

Over de keuzes van de samenstellers het volgende:

- **werkwoord**

We noemen **zelfstandige werkwoorden** en **hulpwerkwoorden** natuurlijk wel, maar in de oefeningen zijn we er tevreden mee, wanneer een leerling alle werkwoorden (persoonsvorm, voltooid deelwoord, infinitief) in een zin kan aangeven. Dat is immers van groot belang voor een correcte werkwoordspelling. Voor het **koppelwerkwoord** is er een apart hoofdstuk.

- **bijvoeglijk naamwoord**

We beperken ons niet tot het kunnen herkennen ervan. Vooral ook ter ondersteuning van de **werkwoordspelling** geven we veel aandacht aan o.m. het **als bijvoeglijk naamwoord gebruikte voltooid deelwoord**: Hij **bemestte** de grond met **bemeste** tuinaarde.

Met een aantal extra oefeningen die u in een woordsoortenboek wellicht niet zou verwachten. Ook elders zult u (nuttige) **extra's** tegenkomen.

- **bijwoord**

Het herkennen van bijwoorden (vooral ook het verschil met het bijvoeglijk naamwoord) lijkt ons belangrijk in verband met het vreemdetalenonderwijs. Denkt u aan het Engels:

a **quick** walk walking **quickly**

Wij maakten dus onze keuzes. Doet u dat als gebruiker gerust ook. Bepaalde oefeningen (aan het eind van een hoofdstuk) kunt u of overslaan of gebruiken om te **differentiëren**. Dat geldt in feite ook voor enkele hoofdstukken. Misschien vindt u het bijvoorbeeld niet nodig om het met uw leerlingen over het wederkerend en wederkerig voornaamwoord te hebben. Wat het tussenwerpsel betreft: dat hebben we opgenomen voor de echte 'liefhebber' ...

We gaan ervan uit dat u snel uw weg zult weten te vinden in Woordsoorten.

1 Woordsoorten

We kunnen een zin verdelen in zinsdelen en die dan een naam geven. Dat noemen we **redkundig ontleden**.

Ieder woord apart benoemen kan ook. Dat gaan we in dit boek doen. We gaan kijken tot welke soort de woorden in een zin horen. Dat noemen we **taalkundig ontleden**.

Behoort een woord altijd tot dezelfde woordsoort? Meestal wel.

Zo is *meisje* altijd een zelfstandig naamwoord, *jongen* ook; en *de* is altijd een lidwoord.

Maar er zijn ook woorden waarbij het van de zin afhangt tot welke soort ze behoren. Zo is *hard* een **bijvoeglijk naamwoord** in een **hard** schot, maar een **bijwoord** in *hij schiet hard*.

Welke woordsoorten kom je in dit boek tegen?

ww **werkwoord**

zelfstandig werkwoord

zww

hulpwerkwoord

hww

koppelwerkwoord

kww

lw lidwoord
znw zelfstandig naamwoord
bnw bijvoeglijk naamwoord
bw bijwoord

voornaamwoord

persoonlijk voornaamwoord
bezittelijk voornaamwoord
 wederkerend voornaamwoord
 wederkerig voornaamwoord
aanwijzend voornaamwoord
vragend voornaamwoord
betrekkelijk voornaamwoord
onbepaald voornaamwoord

pers vnw
bez vnw

aanw vnw
vr vnw
betr vnw
onb vnw

tw telwoord
vw voegwoord
vz voorzetsel

tussenwerpsel

toets

Als je dit plaatje tegenkomt,
 met een toetsnummer eronder,
 is er een toets aan de beurt.
 Toetsen vind je achter in dit
 boek vanaf blz. 37.

1 Werkwoord

ww

Werkwoorden zijn doe-woorden: ze vertellen wat er wordt gedaan of wat er gebeurt.
 Ze kunnen in een andere tijd gezet worden; soms verandert dan de klank.

Bram **tekent** vaak een giraffe.
 Hoeveel zinnen **heb** je al **gemaakt**?

Met een werkwoord kun je vrijwel altijd een rijtje met ik-jij-hij-wij maken:

Ik ga even een rijtje maken.

<i>ik ga</i>	<i>ik maak</i>
<i>jij gaat</i>	<i>jij maakt</i>
<i>hij gaat</i>	<i>hij maakte</i>
<i>wij gingen</i>	<i>wij maakten</i>
<i>ik ben gegaan</i>	<i>ik heb gemaakt</i>

Dus: **ga** en **maken** zijn werkwoorden.

Oefening 1

Kleur in de volgende zinnen de **werkwoorden**.

(Kun je er een rijtje met ik-jij-hij-wij mee maken?)

Er kunnen meerdere werkwoorden in een zin staan.

- 1 Bram tekent vaak een giraffe.
- 2 Heb jij weleens in een sportwagen gezeten?
- 25 Waarom sta je zo te schreeuwen?

Waarom sta je zo te schreeuwen?

* Let op! Hier is het werkwoord gesplitst.

Het **voltooid deelwoord** komt bijna altijd voor met een **hulpwerkwoord**: met **hebben**, **zijn** of **worden**.

Bij andere hulpwerkwoorden krijg je de **infinitief** (het hele werkwoord).
Kijk maar in de volgende oefening.

Oefening 2

Vul in de zinnen hieronder steeds een hulpwerkwoord in. Kies daarbij uit:
hebben, zijn, worden, zullen, mogen, kunnen, moeten, willen.

Als je aan een zin niet kunt zien in welke tijd die staat, neem je de tegenwoordige tijd. Zijn er meerdere werkwoorden mogelijk, dan hoef je er maar een op te schrijven.

- 1 Hij _____ nu al twee keer te laat gekomen.
- 2 Wie _____ mij straks even helpen?

Oefening 3

In de oefening hierboven heb je steeds een hulpwerkwoord ingevuld.
Kleur nu de andere **werkwoorden** nog even.

Oefening 4

Kleur alle **werkwoorden**; dat kunnen er meerdere in een zin zijn. Zet daarna in iedere zin een kringetje om het '**hoofdwerkwoord**' (het belangrijkste werkwoord).

- 1 Ahmed was in een plas gevallen.
- 2 Zal ik jou eens even helpen?
- 15 We moeten alleen in zin 15 de werkwoorden nog kleuren.

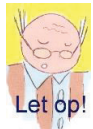
3 Werkwoord: koppelwerkwoord

kww

Een **koppelwerkwoord** zit in een **naamwoordelijk gezegde**.
Het 'koppelt' het onderwerp aan een **bijvoeglijk naamwoord** of **zelfstandig naamwoord**:

<p><i>Die man is verkouden.</i></p> <p><i>Die man wordt verkouden.</i> <i>Die man blijft verkouden.</i> <i>Die man blijkt verkouden.</i> <i>Die man lijkt verkouden.</i> <i>Die man schijnt verkouden.</i> <i>Die man komt (me) verkouden voor.</i></p>	<p><i>Dat meisje is journalist.</i></p> <p><i>Dat meisje wordt journalist.</i> <i>Dat meisje blijft journalist.</i> <i>Dat meisje blijkt journalist.</i> <i>Dat meisje lijkt journalist.</i> <i>Dat meisje schijnt journalist.</i></p> <p><i>Dat meisje heet Lida.</i></p>
<p>Steeds een naamwoordelijk gezegde. Steeds 'koppelt' het werkwoord het onderwerp <i>die man</i> aan het bnw <i>verkouden</i>: die verkouden man.</p>	<p>Steeds een naamwoordelijk gezegde. Steeds 'koppelt' het werkwoord het onderwerp <i>dat meisje</i> aan het znw <i>journalist</i>.</p>

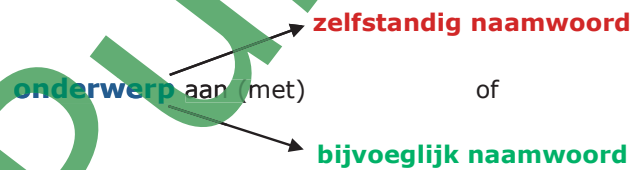
De koppelwerkwoorden op een rij:

zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken, vóórkomen.

Let op!

Deze werkwoorden zijn **alleen maar koppelwerkwoord** (en dus deel van een nw gez) als ze koppelen (verbinden):

In de volgende voorbeelden **zijn** het **geen** koppelwerkwoorden.

Wanneer GEEN koppelwerkwoord?

We **zijn** in Australië.

Ze **blijven** in Australië.

Kangoeroes **komen** in Australië **voor**.

Het gaat hier om **ERGENS zijn, ERGENS blijven, ERGENS vóórkomen**.

Dan **geen koppelwerkwoord**, maar een zelfstandig werkwoord (en dus ook een ww gez).

Oefening 5

 Kleur in de volgende zinnen eerst de **werkwoorden**.

(Kun je er een rijtje met ik-jij-hij-wij mee maken?)

 Staat er een **koppelwerkwoord** in de zin, dan schrijf je dat op achter de zin. Geen koppelwerkwoord? Zet dan een kruisje!

Er kunnen meerdere werkwoorden in een zin staan.

1 Wordt Chantal later kapster?

 1 *wordt*

2 Ik zou vandaag liever op school gebleven zijn.

 2 *x*

3 Het water bleek warm.

3 _____

toets 1

4 Lidwoord + zelfstandig naamwoord lw + znw

Lidwoorden staan vóór het **zelfstandig naamwoord**. Er zijn er drie: **de**, **het** ('t), **een** ('n).

- **de tafel** **een tafel** **de** en **het** - bepaald lidwoord
- **het boek** **een boek** **een** - onbepaald lidwoord

Zelfstandige naamwoorden zijn woorden waar je (bijna altijd) een **lidwoord** voor kunt zetten. Het gaat om mensen, dieren, dingen, planten, begrippen en (eigen)namen (die je meestal met een hoofdletter schrijft).

 Bij de meeste **zelfstandige naamwoorden** hoort een **meervoud** en een **verkleinwoord**.

Bijvoorbeeld:

kind
het **kind**
de **kinderen**
het **kindje**

Oefening 6

 Kleur in de volgende zinnen de **zelfstandige naamwoorden** en de **lidwoorden**.

1 De hele nacht viel de regen in stromen naar beneden.

15 Met Kerstmis eten we bij onze vroegere burens in Alkmaar.

Oefening 7

 Kleur in de volgende zinnen de **zelfstandige naamwoorden** en de **werkwoorden**.

1 Er is gisteren een ongeluk gebeurd bij een onbewaakte spoorwegovergang.

12 Daardoor raakte niemand gewond; er was alleen materiële schade.

* Let op! In deze zin zit een gesplitst werkwoord.

5 Bijvoeglijk naamwoord

bnw

Een **bijvoeglijk naamwoord** zegt iets over een **zelfstandig naamwoord**.

Wat voor huis?

mooi lelijk aardig hoog laag stom
fantastisch afgelegen robuust groot klein
geel wit prachtig goed gammel stevig
landelijk antiek modern nieuw oud
stenen houten schitterend leuk schoon
vies ouderwets rommelig haveloos bijzonder
afgebroken vreemd raar fraai gerenoveerd

Een houten huis

Een **groot huis** **Groot** vertelt iets over **huis**; het **voegt** er iets **bij**.

Een **bijvoeglijk naamwoord** staat meestal vlak voor het **zelfstandig naamwoord**.
Het kan er ook achter staan; in een zin met een **koppelwerkwoord**, een zin met een **naamwoordelijk gezegde** dus.

De **nieuwe** fiets **De fiets is nieuw.** **Nieuwe** en **nieuw** zeggen iets over **fiets**.

Soms staan er meerdere bijvoeglijke naamwoorden vlak voor het zelfstandig naamwoord, gescheiden door een komma.

Dat **mooie, grote, houten** huis

De meeste bijvoeglijke naamwoorden kunnen een uitgang krijgen:

groot - grote

hout - houten

Een **houten** schutting

Wanneer komt er -en achter het bijvoeglijk naamwoord?

Als een bijvoeglijk naamwoord wat vertelt over het materiaal (de stof) waarvan iets gemaakt is, wordt het een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** genoemd.

Iets kan gemaakt zijn van bijvoorbeeld: **katoen, hout, steen, goud, blik, lood, glas.**

Die schutting is VAN hout.

Die muur is VAN steen.

De meeste stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden eindigen op **-en**.

Niet allemaal dus, deze bijvoorbeeld niet:

een **plastic** auto
een **nylon** tentdoek

een **platina** album
een **aluminium** pan

Bij het bijvoeglijk naamwoord heeft wél of geen -n niets te maken met enkel- of meervoud, wel met 'gewoon' of stoffelijk. Kijk maar!

Gewoon bijvoeglijk naamwoord
tien **glimmende** lepels

Stoffelijk bijvoeglijk naamwoord
tien **zilveren** lepels

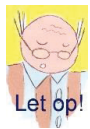
Oefening 8 Kleur alle **bijvoeglijke naamwoorden**.

- 1 Op een zonnige dag speelde Jan met zijn leren bal.
- 18 Een aluminium pan is lichter dan een stalen of ijzeren pan.

Oefening 9 Wel of niet stoffelijk: wel of geen -en aan het eind? Vul steeds het **bijvoeglijk naamwoord** in.

1 hoog De _____ flat

Er zijn ook bijvoeglijke naamwoorden die van een werkwoord afgeleid zijn: het **voltooid deelwoord** (soms ook het **onvoltooid deelwoord**) wordt dan gebruikt als **bijvoeglijk naamwoord**.

Let op!

verbreden	> verbreed (volt. deelw.)	De verbrede weg
stromen	> stromend (onv. deelw.)	Het stromende water

Ik vergrootte de foto.	De foto is vergroot .	Ik heb de foto vergroot .
↑ ww (persoonsvorm) IK-vorm + te	↑ ww (voltooid deelwoord)	↑ ww (voltooid deelwoord)

De vergrote foto

bijvoeglijk naamwoord: zo kort mogelijk: één klinker (o), één medeklinker (t), behalve wanneer je het verkeerd zou uitspreken: in **beklaagde** muren dus wel 2 d's!
Schrijf het bijvoeglijk naamwoord als een gewoon woord.

Als het voltooid deelwoord van een sterk werkwoord op -en eindigt, blijft die -en in het bijvoeglijk naamwoord gewoon staan!

bakken	> gebakken (volt. deelw.)	Het gebakken brood
verzenden	> verzonden (volt. deelw.)	De verzonden e-mail

Ook zó'n bijvoeglijk naamwoord eindigt dus op -en.

Oefening 10 Gebruik het **voltooid deelwoord** als een **bijvoeglijk naamwoord**.

- 1 Mijn fiets is **gestolen**. De _____ fiets
- 11 De grond is **bemest**. De _____ grond
- 12 De gevangene is **gevlucht**. De _____ gevangene

Oefening 11 Maak van de volgende werkwoorden een **bijvoeglijk naamwoord**.

missen breken verslaan knopen
vinden redden witten winnen

1 de _____ vaas 5 de _____ wedstrijd

Oefening 12 Maak nu zelf passende **bijvoeglijke naamwoorden** van de volgende woorden.

leuk steen wassen glimmen katoen stelen rijden

1 Een huis van steen is een _____ huis.

7 Na de poetsbeurt is het weer een _____ auto.

Oefening 13 Maak van de werkwoorden hieronder een **voltooid deelwoord** en gebruik dat als **bijvoeglijk naamwoord**.

4 **vergroten** De _____ foto

5 **beantwoorden** De _____ brief

6 Bijwoord

bw

Een **bijwoord** zegt iets over:

een **werkwoord**

Ik **speel leuk**.

Ik heb **leuk gespeeld**.

Je moet **duidelijk spreken**.

Hij **schildert prachtig**.

een **bijvoeglijk naamwoord**

Dat is een **erg aardige jongen**.

Aardige vertelt iets over het znw **jongen**: is dus een bv nw.

Erg vertelt iets over het bv nw **aardige**: niet gewoon aardig, maar erg aardig; erg is dus een bw.

een ander **bijwoord**

Die auto **rijdt zeer snel**.

Snel vertelt iets over het ww **rijdt**: is dus een bw.

Zeer vertelt iets over het bw **snel**: niet gewoon snel, maar zeer snel; zeer is dus een bw.

Jullie kunnen **bijzonder goed ontleden**.

telwoord

Hij heeft er **heel veel**.

Ik heb er **erg weinig**.

Oefening 14 Kleur de **bijwoorden**. Soms staan er meerdere in een zin. Er zit ook een zin tussen zonder bijwoord.

1 Dat is een erg mooie auto.

12 Dat zijn bijzonder veel munten.

Er zijn ook **bijwoorden** die een tijd of plaats aangeven; als zinsdeel zijn dat (vaak) **bijwoordelijke bepalingen van één woord**:

tijd

Ik help je **morgen**.

plaats

Waar staat mijn fiets?

Er zijn nog veel meer bijwoorden. Ook dit soort losse woordjes horen erbij:

enigszins,

Ik kom **niet**, zij komt **wel**.

Ook dit zijn als zinsdeel (vaak) bijwoordelijke bepalingen van één woord.

'Vraagwoorden' als **waar**, **wanneer**, **waarom**, **waarnaar** en **hoe** zijn **bijwoorden**.

Waar woon jij? **Hoe** doe je dat? **Wanneer** komt je oma? **Waarom** ga jij niet mee?

Alleen **wie**, **wat**, **welk(e)** zijn vragende voornaamwoorden! (zie blz. 26)

Oefening 15 Kleur de **bijwoorden**. Soms staan er meerdere in een zin.

1 Er ligt daar een iPhone.

7 Wanneer komt je oom?

Haal **bijwoord** en **bijvoeglijk naamwoord** niet door elkaar!

Een **bijvoeglijk naamwoord** zegt altijd iets over een **zelfstandig naamwoord**.

Dat is een **leuk spel**.

Dat **spel** is **leuk**.

Hij **speelt leuk**.

Een **bijwoord** doet dat niet!

Dat zegt bijvoorbeeld iets over een **werkwoord**.

Een **bijvoeglijk naamwoord** kan van vorm veranderen:

Een **leuk spel**

Het **leuke spel**

Een **bijwoord** niet!

Zij **spelen leuk**.

Zij kunnen **leuk spelen**.

Oefening 16 Kleur de **bijwoorden** en de **bijvoeglijke naamwoorden**.

7 Misschien kom ik ook naar dat grote feest. 14 Het waait wel bijzonder hard.

Oefening 17 Je kunt nu in de zinnen van oefening 16 ook nog de **zelfstandige naamwoorden** en de **werkwoorden** kleuren.

Kijk ook nog even naar dit verschil:

Daar staat een **fraai**, **geschilderd** huis.

Met komma: **fraai** en **geschilderd** zeggen hier allebei iets over het znw **huis**.

twee **bijvoeglijke naamwoorden** dus.

Ik heb een **fraai** **geschilderd** huis.

Geen komma: **geschilderd** zegt nu iets over het znw **huis**: is dus een **bijvoeglijk naamwoord**; **fraai** zegt iets over het bnw **geschilderd**: is dus een **bijwoord**.

Oefening 18 Kleur de **zelfstandige naamwoorden**, de **werkwoorden**, de **lidwoorden**, de **bijwoorden** en de **bijvoeglijke naamwoorden**.

14 Dan vergeet ik nogal vaak de tijd.

15 Ik val soms in slaap met het boek losjes in mijn hand.

toets 2

Kun je alle woorden in de volgende zin al een naam geven?

Lorena heeft net een elegante duik gemaakt.

7 Persoonlijk voornaamwoord
pers vnw

Een **persoonlijk voornaamwoord** duidt personen (of dingen of dieren) aan, zonder de naam te noemen.

Damian zit vooraan in de klas.

Hij zit vooraan in de klas.

Wie is die persoon?

De persoonlijke voornaamwoorden in een schema op een rij.

Persoonlijk voornaamwoord		
	Als onderwerp	In andere gevallen
Enkelvoud		
1e persoon	ik	mij (me)
2e persoon	jij (je) u	jou (je) u
3e persoon	hij zij (ze) het	hem haar het
Meervoud		
1e persoon	wij (we)	ons

1e persoon: dat ben je zelf (enkelvoud) of de groep waar je bij hoort (meervoud)

Oefening 19 Kleur de **persoonlijke voornaamwoorden**.

18 Nee, hij gaat met hen mee.

24 Reik je me die handdoek even aan?

Oefening 20 Geef in oefening 19 ook de **lidwoorden**, de **werkwoorden** en de **zelfstandige naamwoorden** aan.

Let op de splitsbare werkwoorden in de zinnen 6, 11, 17, 18 en 24.

Oefening 21 Wat voor woordsoort is het? Vul in.

 ↑
 Wij hebben haar het mooie cadeau direct gegeven.
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Voor wie iets meer wil ...

Welke zin is goed?

Ik spring hoger dan **hij**.

Ik spring hoger dan **hem**.

Zij lopen harder dan **wij**.

Zij lopen harder dan **ons**.

Dat ontdek je zó:

Ik spring hoger dan **hij/hem** springt.

Zij lopen harder dan **wij/ons** lopen.

EXTRA

hun

of

hen

Bezittelijk voornaamwoord	Meewerkend voorwerp zonder voorzetsel	Na een voorzetsel	Lijdend voorwerp
Dat is hun fiets.	Ik geef hun die fiets.	Ik zal die fiets aan hen geven.	Wij bedanken hen .
	Je kunt ook zeggen: Ik geef ze die fiets.	Je kunt ook zeggen: Ik zal die fiets aan ze geven.	Je kunt ook zeggen: We bedanken ze .

Gebruik hun nooit als onderwerp! Als onderwerp gebruik je zij of ze!

Zij/Ze springen ver. **NIET:** Hun springen ver.

Oefening 22

Streep steeds de foute woorden door; soms blijven er dan in een zin meerdere goede woorden staan.

10 Ik zal die beker wel voor **hen** / **hun** / **ze** meenemen.

Kun je alle woorden in de volgende zin al een naam geven?

↑
Heb

↑
jij

↑
haar

vandaag

↑
ge-e-maild?

8 Bezittelijk voornaamwoord

bez vnw

Een **bezittelijk voornaamwoord** geeft een bezit aan.

Van wie is het?

Het staat **vóór** een **zelfstandig naamwoord** (vóór het bezit).

Alle **bezittelijke voornaamwoorden** horen bij een **persoonlijk voornaamwoord**.

Je kunt ze ook **zelfstandig** gebruiken met een lidwoord ervoor.

persoonlijk voornaamwoord enkelvoud		bezittelijk voornaamwoord	zelfstandig
Ik	de fiets van mij	mijn fiets	de mijne
Jij (je)	de fiets van jou	jouw fiets	de jouwe
u	de fiets van u	uw fiets	de uwe
hij	de fiets van hem	zijn fiets	de zijne
zij (ze)	de fiets van haar	haar fiets	de hare

meervoud

wij (we)	de fiets van ons	onze fiets	de onze
jullie	de fiets van jullie	jullie fiets	
zij (ze)	de fiets van hen	hun fiets	de hunne

Zie je **het** boek? Wat is **het**/dat dik! Ik vind **zijn** kft niet mooi.
 Bij **het** (pers vnw) hoort dan dus **zijn** (bez vnw).

Heb je **haar** gezien?
 Die auto is van **haar**.

Haar is hier **persoonlijk voornaamwoord**.

Dat is **haar** auto.

Haar hoort nu bij auto – **haar** is **bezittelijk voornaamwoord**.

Dat is **hun** boek.

Hun hoort bij boek – **hun** is **bezittelijk voornaamwoord**.

Oefening 23 Kleur de **bezittelijke voornaamwoorden**.

11 Jullie oude vrienden komen op bezoek.

14 Is dat uw auto?

Oefening 24 Kleur de **persoonlijke voornaamwoorden** en de **bezittelijke voornaamwoorden**.

8 Heb jij hun hond uitgelaten?

16 Geef je mij mijn jas even?

Is dat **jouw** fiets? (**bez vnw**)

Die fiets is van **jou**. (**pers vnw**)

Jou of **jouw**?

Die **w** aan het eind hoor je niet.
 Maak er dan even **u** of **uw** van!

Is dat **uw** fiets?

Nu hoor je een **w**.

Dus ook: Is dat **jouw** fiets?

Die fiets is van **u**.

Nu hoor je geen **w**.

Dus ook: Die fiets is van **jou**.

Oefening 25 Vul in: jou of jouw

7 Zal ik _____ mijn pen dan even geven?

8 Bakt _____ moeder vaak pannenkoeken?

9 Wederkerend voornaamwoord

Drie zinnen die **niet** kloppen:

Mijn vader **vergist** in mijn kracht.

Nu kloppen ze **wél**:

Mijn vader **vergist zich** in mijn kracht.

Met **zich**, **me** en **je** achter het werkwoord (de persoonsvorm) erbij kloppen ze **wél**.

Zich, **me** en **je** zijn **wederkerende voornaamwoorden**.

Een **wederkerend voornaamwoord** komt alleen voor bij een (wederkerend) werkwoord.

Bijvoorbeeld:

zich vergissen

Welk **wederkerend voornaamwoord** je gebruikt, hangt van het onderwerp af: het wederkerend voornaamwoord is altijd dezelfde persoon als het onderwerp, het onderwerp komt als het ware nog een keer terug (in een andere vorm).

zich vergissen

Ik	vergis	mij (me)
Jij	vergist	je
U	vergist	u
Hij / zij / u / het	vergist	zich
Wij	vergissen	ons
Jullie	vergissen	je
Zij	vergissen	zich

U **vergist u** en U **vergist zich** mogen allebei.

Oefening 26 Kleur de **wederkerende voornaamwoorden** en de (**wederkerende**) **werkwoorden** die daarbij horen.
Kleur ook de **persoonlijke voornaamwoorden**.

6 Hij scheert zich iedere morgen.

12 Hij ergert zich aan al die herrie.

10 Wederkerig voornaamwoord

Van het wederkerig voornaamwoord is er eigenlijk maar één: **elkaar**.

Ze gaven **elkaar** de hand.

Misschien kom je **mekaar** en **elkander** ook nog weleens tegen.

Wij moeten **ons** natuurlijk **wél** aanpassen.

Is **ons** nou wel of geen wederkerend voornaamwoord?

Verander het onderwerp dan even in **hij**.

Hij moet **zich** natuurlijk **wél** aanpassen.

Ons is veranderd in **zich**. **Ons** is dus een **wederkerend voornaamwoord**.

11 Aanwijzend voornaamwoord
aanw vnw

Ik wijs naar dat woord.

Dat is een **aanwijzend voornaamwoord**.

Aanwijzende voornaamwoorden wijzen altijd iets of iemand aan.

Ze kunnen vóór een zelfstandig naamwoord staan in plaats van het lidwoord.

Die, dat, deze en **dit** komen het meest voor.

Bij een **de**-woord: **die** of **deze**.

Bij een **het**-woord: **dat** of **dit**.

de trui

die trui

het verhaal

dat spannende verhaal

deze trui

dit spannende verhaal

Er zijn er nog wel meer: o.a. **zo'n**, **zulke** en **dergelijke**.

Er staat in de zin niet altijd een zelfstandig naamwoord (vlak) achter.

Deze jas is mooier dan **die**.

Oefening 27

Kleur de **aanwijzende voornaamwoorden**.

18 Wie heeft in de keuken **die** koffiepot uit zijn handen laten vallen?

19 Welke vind je het mooist: **deze** papegaai of die valkparkiet?

20 Moet ik je **dat** nou nog een keer vertellen?

12 Vragend voornaamwoord
vr vnw

Een **vragend voornaamwoord** vraagt naar mensen, dieren of dingen.

Het staat meestal aan het begin van een vraagzin.

Er zijn er maar een paar: **wie**, **wat** en **welk(e)**.

Wie ..? Wat ..? Welk(e) ..?

Wat voor (een) hoort er ook nog bij. (Dan neem je dus twee of drie woorden bij elkaar.)

Wie heeft mijn bril gezien?

Wat doe jij daar?

Welk boek zal ik eens gaan lezen?

Welke meisjes doen mee?

Soms staan ze midden in een zin. Kijk dan even, of je de vraag die midden in die zin staat, kunt stellen met **wie**, **wat** of **welk(e)** vooraan.

Waarom wil je weten **wie** daar roept?
Wie roept daar ...?

Ik zal je vertellen **wat** zijn beroep is.
Wat is zijn beroep ...?

De 'vraagwoorden' **wanneer**, **waar**, **waarom**, **waardoor**, **hoe** enz. zijn **bijwoorden**, **geen vragende voornaamwoorden!**

Oefening 28 Kleur de **vragende voornaamwoorden** en de **bijwoorden die** 'vraagwoord' zijn.

15 In wat voor een buurt woont hij?

Oefening 29 Kleur eerst de **werkwoorden**, de **zelfstandige naamwoorden**, de **bijvoeglijke naamwoorden** en de **bijwoorden**. Schrijf daarna de andere woorden in het schema onder de zinnen in de goede kolom. De lidwoorden mag je overslaan.

10 Zij wil hem heel graag muziek leren maken.

8 x pers vnw	3 x bez vnw	2 x aanw vnw

13 Betrekkelijk voornaamwoord betr vnw

De agent **die** daar loopt, is onze buurman.

Het mooie schilderij **dat** u gekocht hebt, is een vervalsing.

Die en **dat** zijn **betrekkelijke voornaamwoorden**.

Een betrekkelijk voornaamwoord slaat terug op een **woord** dat **ervóór** staat (of woorden die ervoor staan). Het verwijst daarnaar, het heeft er **betrekking** op.

Waar heeft het betrekking op?

De belangrijkste betrekkelijke voornaamwoorden zijn **die** en **dat**.

die en dat als betr vnw	
die	<p>De trui die daar ligt, wil ik graag hebben. Die verwijst naar <u>de</u> trui. (een de-woord) Dit zijn <u>de</u> schoenen die ik net gekocht heb. Die verwijst naar <u>de</u> schoenen. (meervoud)</p>
dat	

Oefening 30 Vul in: **die** of **dat**.

10 De man _____ ik zijn verloren sleutel teruggaf, was daar erg blij mee.

Dat boek ligt op **die** tafel.

aanwijzend voornaamwoord (staat vóór het znw)

Hij zegt **dat** hij niet meedoet.

voegwoord

Ook **wie** en **wat** kunnen betrekkelijk voornaamwoord zijn.

wat en wie als betr vnw	
wat	<p>Dat is iets wat ik nooit zou doen.</p> <p>Dat is het enige wat ik nog wilde zeggen.</p> <p>Dat is het leukste wat ik daar heb gezien.</p> <p>In plaats van wat kan dat hier meestal ook.</p> <p>Hij heeft het altijd over datgene/dat wat fout gaat.</p> <p>Zij wilde naar de stad, wat ik een prima idee vond.</p> <p>Wat slaat nu terug op een hele zin.</p>
wie	

Oefening 31 Kleur de **betrekkelijke voornaamwoorden**.

10 De krant die ik 's morgens lees, komt vaak nogal laat.

Wat staat daar?

vragend voornaamwoord

Wie loopt daar?

Daar ligt nog **wat** (= een beetje, iets) rommel.

onbepaald voornaamwoord (blz. 32)

Oefening 32 Kleur de **betrekkelijke voornaamwoorden**. Ze hebben betrekking op een woord (of woorden) vlak daarvoor. Dat noemen we het antecedent. Het antecedent kan ook een zinnetje zijn. Kleur ook het **antecedent**.

10 Het boek dat daar ligt, is mijn boek.

Wat is ook een betrekkelijk voornaamwoord als je het kunt vervangen door **dat wat**.

Wie is ook een betrekkelijk voornaamwoord als je het kunt vervangen door **degene die**.

Wat je daar doet, is gemeen.

Dat wat je daar doet, is gemeen.

Wie dit leest, is gek.

Degene die dit leest, is gek.

Oefening 33 Kleur steeds het **betrekkelijke voornaamwoord** en, waar dat kan, het **antecedent** (= waar het betrekking op heeft).

20 Mijn vrouw, die Ierse is, spreekt goed Nederlands.

Oefening 34 Kleur het **betrekkelijk voornaamwoord**, het **vragend voornaamwoord** en het **aanwijzend voornaamwoord**.

8 Het goot van de regen, wat ik erg vervelend vond.

9 Wat ik daar zie, bevat me niet.

10 Is de jas die daar hangt, van jou?

Oefening 35 Wat voor woordsoort is het? Vul in.

_____ ↑ _____ ↑ _____ ↑ _____ ↑
 De fantastisch gebouwde raket heeft razendsnel de maan bereikt.
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

14 Onbepaald voornaamwoord

onb vnw

Als je een persoon of een voorwerp (een ding) niet precies kunt of wilt omschrijven, gebruik je een **onbepaald voornaamwoord**.

Deze **onbepaalde voornaamwoorden** komen het meest voor:

iets, niets, iemand, niemand, alles, wat*, men, het*, ieder, iedereen, elk(e).

Let op!

* **Wat** is alleen maar onbepaald voornaamwoord als het *iets* of *een beetje* betekent.

Iedereen moest **wat** (= *iets*) meenemen.

Daar ligt nog **wat** (= *een beetje, iets*) rommel.

* **Het** is onbepaald voornaamwoord in zinnetjes als:

Het regent. **Het** waait. **Het** vriest.

Oefening 36 Kleur alle **onbepaalde voornaamwoorden**.

7 Ik dacht dat ik daar wat hoorde.

14 Heeft iedereen alles af?

15 Telwoord

tw

Telwoorden vertellen iets over een **aantal** of over de **plek** in een rij.

Ik heb er ...

Dat is de ...

hoofdtelwoorden	rangtelwoorden
één , enz. veel , enz.	eerste , enz. hoeveelste , enz.

Voor een (hoofd)telwoord kun je haast altijd **Ik heb er ...** zetten.

Ik heb **twintig** boeken.
 Hij heeft **verschillende** pennen.

Ik heb er twintig.
Ik heb er verschillende.

Oefening 37 Kleur de telwoorden.

15 Ik heb meerdere keren getwijfeld, of mijn antwoord wel goed was.

Voor wie een stapje verder wil ...

- Bij **vijf**, **tien** enz. weet je precies hoeveel > bepaald hoofdtelwoord
 Bij **veel**, **weinig** enz. weet je dat niet > onbepaald hoofdtelwoord
 Bij **vijfde**, **tiende** enz. weet je precies welke > bepaald rangtelwoord
 Bij **hoeveelste** enz. weet je dat niet > onbepaald rangtelwoord

toets 5

Oefening 38 Zet de telwoorden uit oefening 37 in de goede kolom.

Hoofdtelwoord		Rangtelwoord	
8 x bepaald	7 x onbepaald	4 x bepaald	3 x onbepaald

16 Voegwoord

vw

Een **voegwoord** 'plakt' twee zinnen, twee woorden of twee woordgroepen aan elkaar; het voegt ze samen. Voegwoorden kunnen ergens in het midden van een zin staan (vaak na een komma!), maar ook vooraan.

woorden	Bert en Bart Winnen of verliezen
woordgroepen	De arme man en de rijke man
zinnen	Ik ga naar binnen. Het regent. Voordat het regent, ga ik naar binnen.

Er zijn heel wat **voegwoorden**.

Bijvoorbeeld: **maar**,

Oefening 39 Kleur de **voegwoorden**. Er is één zin zonder voegwoord.

- 11 Aangezien het donker wordt, gaan we maar naar huis.
- 12 Het raam gaat dicht, zodat het niet kan inregenen.
- 13 Je mag mee, mits je klaar bent met je huiswerk.

17 Voorzetsel

VZ

Een **voorzetsel** kun je invullen op de puntjes hieronder:

..... de kast	boven de kast	uit de kast	onder de kast	in de kast
..... <i>het feest</i>	sinds <i>het feest</i>	voor <i>het feest</i>	tijdens <i>het feest</i>	op <i>het feest</i>
..... het huis	om het huis	achter het huis	naast het huis	langs het huis
	bij het huis	rondom het huis	tegenover het huis	naar het huis

Tijdens is dus ook een voorzetsel, net zoals **wegens**, **volgens**, **namens**, **sinds** en **ondanks**.

Ook **te** kan een voorzetsel zijn: **te** (= in) *Amsterdam*, (hij loopt) **te** fluiten.

in de kast

Oefening 40 Kleur de voorzetsels.

- 11 Vanaf mijn vijfde jaar houd ik al van muziek.
- 12 Volgens mijn vader moet je ergens **boven** die plank met gereedschap kijken.

Oefening 41 Kleur de **voorzetsels**. Kijk uit: je komt vijf keer zo'n splitsbaar werkwoord tegen.

- 9 Mijn mobieltje was tussen die twee kasten terechtgekomen.
- 10 Denk je bij deze oefening extra goed na?
Weet je nog welke woordsoort?

Het paard staat in de wei.

Het staat in de wei.

Het regent.

toets 7

18 Tussenwerpsel

Tussenwerpsels zijn woorden die niet echt bij de zin horen. Als je ze weglaat, verandert de betekenis van de zin (meestal) niet. Het gaat om:

O, dat wist ik niet!

U gelooft me niet, **wel**?

Dat doen we niet, **hoor**, met kinderen erbij.

Hatsiekadee

Tjongejonge

Hallo

Jippie

Toe maar!

Plons! Wie springt daar in het water?

Oefening 42

Kleur het tussenwerpsel.

8 Bah, dat smaakt echt nergens naar!

Toets 1 - werkwoorden

Kleur alle **werkwoorden**. Het kan gaan om een persoonsvorm, een voltooid deelwoord of een infinitief.

10 Ahmed liet zijn hond gisteren drie keer uit.

Klaar? Zet dan ook nog even een streep onder de **koppelwerkwoorden**!

Toets 2 -

werkwoorden, lidwoorden, zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden

Kleur de **werkwoorden**, **lidwoorden**, **zelfstandige naamwoorden**, **bijvoeglijke naamwoorden** en de **bijwoorden**.

10 Wil je misschien meevaren op een echt Fries skûtsje?

Skûtsje

Toets 3 -
persoonlijke voornaamwoorden en bezittelijke voornaamwoorden

Zoek de persoonlijke voornaamwoorden en de bezittelijke voornaamwoorden. Schrijf ze achter de zin in de goede kolom. Je mag ze ook kleuren.

		pers vnw	bez vnw
9	Heeft ze u uw mobieltje teruggegeven?		
10	Gaan jullie met hen mee naar hun huis?		

Toets 4 -
aanwijzende voornaamwoorden, vragende voornaamwoorden, betrekkelijke voornaamwoorden

Kleur de **aanwijzende voornaamwoorden**, de **vragende voornaamwoorden** en de **betrekkelijke voornaamwoorden**.

Let op!

Niet alle 'vraagwoorden' horen bij de vragende voornaamwoorden!

- 8 Wat voor zwembroek heb jij dit weekend gekocht?
- 9 Schilderen is iets wat ik heel graag doe. Wat doe jij graag?
- 10 Wanneer gaat die gids ons vertellen welke kant we op gaan?

Toets 5 -
onbepaalde voornaamwoorden en telwoorden

Zoek de telwoorden en de onbepaalde voornaamwoorden. Schrijf ze achter de zin in de goede kolom.

		tw	onbep vnw
9	Niemand heeft iets gezien.		

Toets 6 - voegwoorden

Welke voegwoorden staan er in de zinnen hieronder? Kleur ze.
 In twee zinnen zit geen voegwoord.

- 9 Bert speelt buiten, terwijl Bart binnen een boek zit te lezen.
- 10 Toen we alle zinnen gemaakt hadden, deden we onze boeken dicht.

Klaar? Onderstreep dan in de zinnen van **toets 5** de **voorzetsels** nog even.

Toets 7

11 zinnen met daaronder twee schrijflijnen.
Kleur eerst alle werkwoorden.
Schrijf daarna de dikgedrukte woorden op zo'n schrijflijn en benoem ze.

10 Ik geef **dat aan iemand die iets** voor **ons** heeft gedaan.

11 **Volgens ons** buurmeisje wordt het **verbouwde café binnenkort** geopend.

K2-Publisher.nl